

Д. В. Ковальський,
кандидат юридичних наук, доцент,
головний спеціаліст відділу підготовки
та організаційно-протокольного забезпечення
проведення засідань Пленуму (секретаріат Пленуму),
зборів суддів, Науково-консультативної ради
та інших заходів

Про визнання договору купівлі-продажу недійсним

У серпні 2011 року заступник прокурора району в інтересах держави в особі Фонду державного майна України звернувся до господарського суду із позовом до ТОВ «А» та ЗАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «У» про визнання недійсним договору купівлі-продажу від 30.12.1991 р., укладеного між підприємством «О» обласної ради по управлінню курортами профспілок та ТОВ «А».

Рішенням господарського суду від 27.09.2011 р. позов задоволено; визнано договір купівлі-продажу від 30.12.1991 р. будівлі неvirобничого призначення, одноповерхової, будівництва до 1943 року, площею 232 кв. м, двох складських приміщень для зберігання будівничих матеріалів, одноповерхових, будівництва 1984 року, загальною площею по 36 кв. м кожний та складу-навісу одноповерхового, будівництва 1984 року, загальною площею 64 кв. м, які розташовані на земельній ділянці площею 752,5 кв. м, загородженій залізобетонним парканом, укладений між підприємством «О» обласної ради по управлінню курортами профспілок та ТОВ «А» недійсним.

Рішення господарського суду було мотивовано, зокрема, тим, що підприємство «О» при укладенні договору купівлі-продажу від 30.12.1991 р. діяло всупереч нормам законодавства, а саме в порушення вимог статей 34, 35, 39 Закону України «Про власність», а також договір укладено без врахування поста-

нови Ради Міністрів УРСР № 606 від 23.04.1960 р. «Про передачу профспілкам санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР», що є підставою в порядку ст. 48 ЦК УРСР для визнання договору купівлі-продажу від 30.12.1991 р. недійсним.

Постановою апеляційного господарського суду від 08.10.2013 р. рішення місцевого господарського суду скасовано і прийнято нове рішення: у позові відмовлено на підставі ст. 80 ЦК УРСР у зв'язку із пропуском строку позовної давності.

Не погоджуючись із постановою апеляційного господарського суду, Фонд державного майна України та заступник прокурора району звернулися із касаційними скаргами, в яких, посилаючись на порушення та неправильне застосування норм матеріального та процесуального права, зокрема, ст. 261 ЦК України, статей 71, 76, 80 ЦК УРСР, статей 22, 27, 43, 53 ГПК України, просили її скасувати, а рішення господарського суду першої інстанції залишити без змін.

З дотриманням меж перегляду справи в касаційній інстанції, заслухавши суддю-доповідача, представників позивача та прокуратури, обговоривши доводи касаційної скарги та перевіривши правильність застосування норм матеріального та процесуального права господарськими судами попередніх інстанцій, колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку, що касаційна

скарга не підлягає задоволенню з огляду на наступне.

Господарськими судами попередніх інстанцій встановлено, що 30.12.1991 р. між підприємством «О» обласної ради по управлінням курортами профспілок та ТОВ «А» укладено договір купівлі-продажу будівництва неvirобничого призначення, будівництва до 1940 р., загальною площею 232 кв. м, два склади для зберігання будматеріалів, будівництва до 1984 року, загальною площею 36 кв. м кожний, склад-навіс для зберігання металевих труб, будівництва до 1984 року, загальною площею 64 кв. м. правонаступником підприємства «О» є підприємство «К», яке згодом реорганізовано шляхом приєднання до філії ЗАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «У».

Господарські суди попередніх інстанцій, врахувавши норми чинного на момент виникнення спірних правовідносин законодавства, положення постанови Ради Міністрів охорони здоров'я УРСР № 606 від 23.04.1960 р. «Про передачу профспілкам санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР», дійшли висновку про порушення вимог закону на час укладення спірного договору.

Так, відповідно до ст. 225 ЦК УРСР право продажу майна, крім випадків примусового продажу, належить власникові. При цьому, згідно зі ст. 86 ЦК УРСР (чинної на момент передачі майна профспілкам) передача майна у відання не є рівноцінною передачею у власність.

На підставі наведеного суди дійшли висновку, що підприємство «О» не мало права на відчуження вищевказаного майна, оскільки вказане майно було державною власністю, що не оскаржується в касаційних скаргах.

Крім того, суд апеляційної інстанції зазначив, що на час розгляду справи сторін, які уклали спірний договір, не існує. Так, 30.09.2010 р. припинено державну реєстрацію ЗАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України «У», в складі якого існувала філія-підприємство «К», що є правонаступником продавця за спірним договором.

Скасовуючи рішення місцевого господарського суду про задоволення позову, господарський суд апеляційної інстанції виходив з того, що строк позовної давності закінчився 31.12.1994 р., оскільки оскаржуваний договір купівлі-продажу укладено 30.12.1991 р. Прокурор звернувся із позовною заявою у серпні 2011 року, тобто майже через 20 років із дня укладення правочину. При цьому підстав для поновлення строку позовної давності судом не встановлено.

Апеляційний господарський суд встановив, що з позовної заяви не вбачається коли саме прокурору стало відомо про наявність порушеного права і чому суд повинен поновити даний строк, в заяві також не зазначено обґрунтування пропуску строку позовної давності позивачем.

Вищий господарський суд України зазначив, що встановивши на підставі поданих доказів зазначені обставини, суд апеляційної інстанції правильно застосував до спірних відносин норми матеріального та процесуального права.

* * *

Згідно з пунктами 6, 7 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України, в редакції від 16 січня 2003 року правила цього Кодексу про позовну давність застосовуються до позовів, строк пред'явлення яких (встановлений законодавством, яке діяло раніше) не сплив до набрання чинності цим Кодексом.

До позовів про визнання заперечуваного правочину недійсним і про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, право на пред'явлення якого виникло до 1 січня 2004 року, застосовується позовна давність, встановлена для відповідних позовів законодавством, яке діяло раніше.

Відповідно до ст. 76 ЦК УРСР право на позов виникає з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права. Винятки з цього правила, а також підстави зупинення і переривання перебігу строків позовної давності встановлюються законодавством Союзу РСР і статтями 78 і 79 цього Кодексу.

Відповідно до статей 71, 75, 80 ЦК УРСР загальний строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено (позовна давність), встановлюється в три роки. Закінчення строку позовної давності до пред'явлення позову є підставою для відмови в позові. Позовна давність застосовується судом, арбітражем або третейським судом незалежно від заяви сторін.

Згідно з частинами 1, 4 ст. 29 ГПК України прокурор бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, порушену за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів громадянина або держави. Прокурор, який бере участь у справі, несе обов'язки і користується правами сторони крім права на укладення мирової угоди.

Отже, норми, передбачені ст. 76 ЦК Української РСР щодо початку перебігу позовної давності, встановлені для сторін, особи, пра-

ва або інтереси якої порушено, поширювалися і на звернення прокурора до суду із заявою про захист цієї особи, зокрема Фонду державного майна України.

Суд касаційної інстанції дійшов правильного висновку, що початок перебігу строку позовної давності почався з 30 грудня 1991 року, з моменту укладення спірного договору, коли про це стало відомо власнику майна – Фонду державного майна України, а закінчився 31 грудня 1994 року.

Як власник майна, так і прокуратура у встановлені законом строки для захисту свого цивільного права або інтересу не звернулися із зазначеним позовом. Поважних причин для поновлення позовної давності не встановлено.

Вищим господарським судом України правильно застосовано норми матеріального права, а тому заява заступника Генерального прокурора України задоволенню не підлягала.

Про визнання недійсними прилюдних торгів, визнання недійсним свідоцтва про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів

Рішенням господарського суду від 30.08.2013 р. позовні вимоги ТОВ «М» (позивач) до ПП «Ю» (відповідач-1) в особі філії, ПП «А» (відповідач-2) та відділу державної виконавчої служби міського управління юстиції (відповідач-3) задоволено повністю; визнано недійсними прилюдні торги по реалізації нерухомого майна ТОВ «ІМЦ», а саме: ділянки кольорового лиття, яка знаходиться результати яких оформлено Протоколом проведення прилюдних торгів від 28.02.2013 р. філії ПП «Ю»; визнано недійсним свідоцтво про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів, видане 27.03.2013 р. приватним нотаріусом міського нотаріального округу на ім'я ПП «А»; вирішено питання розподілу судових витрат.

Постановою апеляційного господарського суду від 20.11.2013 р. апеляційну скаргу ПП «А» задоволено; рішення господарського суду від 30.08.2013 р. скасовано; прийнято но-

ве рішення, яким відмовлено у задоволенні позову ТОВ «М» до ПП «Ю» в особі філії, ПП «А» та відділу державної виконавчої служби міського управління юстиції про визнання недійсними прилюдних торгів, результати яких оформлено Протоколом проведення прилюдних торгів від 28.02.2013 р.; визнання недійсним та скасування свідоцтва про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів, виданого нотаріусом на ім'я ПП «А».

Не погоджуючись з прийнятою постановою суду апеляційної інстанції, ТОВ «М» звернулося з касаційною скаргою до Вищого господарського суду України, в якій просить скасувати постанову апеляційного господарського суду від 20.11.2013 р. та залишити в силі рішення господарського суду від 30.08.2013 р.

Заслухавши представників сторін, які з'явилися на судові засідання, обговоривши доводи касаційної скарги, перевіrivши пов-

ноту встановлення обставин справи та правильність застосування судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права, колегія суддів Вищого господарського суду України вважає, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з наступних підстав.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що рішенням господарського суду від 29.10.2009 р. частково задоволені позовні вимоги ТОВ «М», стягнуто з ТОВ «ІМЦ» на користь ТОВ «М» 330 000,00 грн основного боргу, 64 360,00 грн втрат від інфляції грошових коштів, 15 229,00 грн річних процентів, 4304,44 грн судових витрат.

На виконання зазначеного рішення судом першої інстанції був виданий наказ від 27.11.2009 р., а постановою відділу державної виконавчої служби міського управління юстиції від 15.03.2011 р. відкрито виконавче провадження. Постановою від 23.03.2011 р. виконавче провадження з примусового виконання зазначеного наказу приєднано до зведеного виконавчого провадження.

02.07.2012 р. державним виконавцем відділу державної виконавчої служби міського управління юстиції був складений акт опису та арешту майна ТОВ «ІМЦ», відповідно до якого описано та накладено арешт на майно боржника, зокрема, ділянку кольорового лиття загальною площею 1388,7 кв. м, (нерухоме майно).

На виконання постанови від 19.07.2012 р. був складений звіт про оцінку будівлі ділянки кольорового лиття. Дата оцінки – 23.07.2012 р. Згідно з даним звітом вартість арештованого майна – об'єкта нерухомості – складає 1140561,00 грн (без ПДВ).

19.12.2012 р. між відділом державної виконавчої служби міського управління юстиції та ПП «Ю» в особі директора філії укладено договір № 05/346/12/А про надання послуг з реалізації арештованого нерухомого майна.

За актом № 05/346/12/А передачі арештованого майна від 19.12.2012 р. арештоване майно боржника було прийнято ПП «Ю» на аукціон (прилюдні торги).

Судами попередніх інстанцій також вста-

новлено, що прилюдні торги з реалізації арештованого нерухомого майна боржника були призначені на 08.01.2013 р. Стартова вартість майна – 1140561,00 грн, проте у зв'язку з відсутністю купівельного попиту зазначені прилюдні торги не відбулися, внаслідок чого 18.01.2013 р. була проведена уцінка майна на 1%, вартість якого з урахуванням уцінки склала 1129155,39 грн, про що був складений акт уцінки майна від 18.01.13 р.

Повторні прилюдні торги з реалізації арештованого майна ТОВ «ІМЦ» були призначені на 11.02.2013 р. Стартова вартість майна – 1129155,39 грн без урахування ПДВ, які також не відбулися з підстав відсутності купівельного попиту, внаслідок чого була проведена повторна уцінка арештованого майна на 50% від початкової вартості з урахуванням уцінки. Відповідно до акта уцінки майна від 11.02.2013 р. вартість майна з урахуванням повторної уцінки склала 570280,50 грн.

Листом від 13.02.2013 р. № 343/13 ПП «Ю» прилюдні торги були призначені на 28.02.2013 р. Стартова вартість майна – 570280,50 грн.

Відповідно до протоколу 05/346/12/А-1 проведення прилюдних торгів від 28.02.2013 р., арештоване нерухоме майно боржника було реалізовано на прилюдних торгах, переможцем яких стало ПП «А».

Вважаючи незаконними прилюдні торги, які проведені 28.02.2013 р. по реалізації нерухомого майна ТОВ «ІМЦ», а саме: ділянки кольорового лиття, результати яких оформлено протоколом проведення прилюдних торгів № 05/346/12/А-1 від 28.02.2013 р. філії ПП «Ю», позивач звернувся до суду з позовом та просив визнати їх недійсними, а також визнати недійсним та скасувати свідоцтво про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів – ділянки кольорового лиття, видане нотаріусом на ім'я ПП «А».

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з того, що прилюдні торги відбулися з суттєвим порушенням норм чинного законодавства, зокрема ст. 58 Закону України «Про виконавче проваджен-

ня» та п. 3.5, п. 3.17 Тимчасового положення про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27 жовтня 1999 року № 68/5; оскільки прилюдні торги по реалізації нерухомого майна ТОВ «І» були проведені з суттєвим порушенням норм чинного законодавства і є недійсними, то свідоцтво про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів, як похідний документ, також не можна вважати таким, що відповідає чинному законодавству України.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої інстанції, вважає, що умови та порядок виконання рішень судів та інших органів, які підлягають примусовому виконанню в разі невиконання їх у добровільному порядку на час вчинення виконавчих дій, визначав Закон України «Про виконавче провадження» № 606-XIV від 21 квітня 1999 року та Інструкція про проведення виконавчих дій, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 15 грудня 1999 року № 74/5 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 15 грудня 1999 року за № 865/4158 (далі – Інструкція № 74/5 від 15 грудня 1999 року).

Аналіз положень Закону України «Про виконавче провадження» й Інструкції № 74/5 від 15 грудня 1999 року свідчить про те, що вони не встановлюють порядку та правил проведення прилюдних торгів, а лише закріплюють, як і ст. 650 ЦК України, такий спосіб реалізації майна, як його продаж на прилюдних торгах, і відсилають до інших нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та Міністерства юстиції України, якими повинен визначатися порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого майна (ст. 62 Закону № 606-XIV від 21 квітня 1999 року та пп. 5.11, 5.12 Інструкції № 74/5 від 15 грудня 1999 року).

Відповідно до положень указаних правових норм державний виконавець здійснює лише підготовчі дії з метою проведення прилюдних торгів, а самі прилюдні торги з реалізації нерухомого майна організовують і проводять спеціалізовані організації, з яких

ми державною виконавчою службою укладається відповідний договір (п. 5.11 Інструкції № 74/5 від 15 грудня 1999 року).

Правила ж проведення прилюдних торгів визначені Тимчасовим положенням про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27.10.1999 р. № 68/5 з урахуванням особливостей передбачених Законом України «Про іпотеку».

Цим Тимчасовим положенням визначено, що прилюдні торги є спеціальною процедурою продажу майна, за результатами якої власником майна стає покупець, який у ході торгів запропонував за нього найвищу ціну (п. 2.2 Тимчасового положення), та передбачені певні правила проведення цих торгів.

Відчуження майна з прилюдних торгів відноситься до угод купівлі-продажу. Така угода може визнаватися недійсною в судовому порядку з підстав недодержання в момент її вчинення вимог, які встановлені частинами 1–3 та 6 ст. 203 ЦК України (ч. 1 ст. 215 цього Кодексу).

Зі змісту ч. 1 ст. 215 ЦК України підставами недійсності укладеного за результатами прилюдних торгів правочину є недодержання вимог закону в момент його укладення, тобто безпосередньо за результатами прилюдних торгів, підставами для визнання прилюдних торгів недійсними є порушення встановлених законодавством правил проведення торгів, визначених саме Тимчасовим положенням про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27.10.1999 р. № 68/5.

Суд апеляційної інстанції зазначає, що підставами для пред'явлення позову про визнання прилюдних торгів недійсними позивач зазначає як недодержання державним виконавцем вимог Закону України «Про виконавче провадження», так і недодержання ПП «Ю» – вимог Тимчасового положення.

Дії державного виконавця у виконавчому провадженні, які не стосуються правил проведення прилюдних торгів, мають самостій-

ний спосіб оскарження й не можуть бути підставою для визнання прилюдних торгів недійсними.

Відповідно до п. 3.5. Тимчасового положення Спеціалізована організація, яка проводить публічні торги, не пізніше як за 15 днів до дня проведення публічних торгів публікує в порядку, визначеному Положенням про Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 20.05.2003 р. № 43/5, зареєстрованим у Мін'юсті 21.05.2003 р. за № 388/7709 (зі змінами), на відповідному веб-сайті інформацію про нерухоме майно, що реалізується. Оголошення про проведення прилюдних торгів має бути розміщене не пізніше семи днів з моменту укладення договору про реалізацію майна, а у випадку проведення повторних торгів – не пізніше семи днів з моменту переоцінки майна. Одночасно ця інформація може бути розміщена в засобах масової інформації.

Згідно з п. 3.6. Тимчасового положення зміст інформаційного повідомлення повинен містити: найменування, опис і характеристику нерухомого майна; його місцезнаходження (адресу); стартову ціну; строки сплати та суму гарантійного внеску учасника прилюдних торгів, найменування, адресу банку, номер рахунка спеціалізованої організації для його сплати; порядок та строки розрахунку за придбане на публічних торгах майно, номер депозитного рахунка органу державної виконавчої служби для сплати коштів; дату, час та місце ознайомлення з майном; дату, час та місце проведення прилюдних торгів; реквізити спеціалізованої організації, яка проводить прилюдні торги; кінцевий термін реєстрації для участі у прилюдних торгах; інші відомості, потрібні для проведення прилюдних торгів.

Судом апеляційної інстанції встановлено, що матеріали справи свідчать про наявність повідомлень на відповідному веб-сайті Міністерства юстиції про публічні торги та арештоване майно, яке підлягало реалізації на торгах, а саме: які призначалися на 08.01.13 р. (розміщено на відповідному веб-сайті 21.12.12 р. за № 473897), на

11.02.2013 р. (розміщено на відповідному веб-сайті 23.01.13 р. за № 479616), на 28.02.2013 р. (розміщено 12.02.2013 р. за № 483345), що підтверджується відповідними витягами, копії яких надані до матеріалів справи; в інформаційному оголошенні містилися необхідні відомості, передбачені Тимчасовим положенням; порушення строків розміщення зазначених повідомлень відповідачем-1 не допущено.

Пункт 3.17 Тимчасового положення передбачає право сторін виконавчого провадження безоплатно бути присутніми на прилюдних торгах.

Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що позивач не навів в чому саме полягало порушення його права; відповідачем-1 не порушено вимоги пунктів 3.5 та 3.17. Тимчасового положення, а дії державного виконавця у виконавчому провадженні, які не стосуються правил проведення прилюдних торгів, мають самостійний спосіб оскарження й не можуть бути підставою для визнання прилюдних торгів недійсними.

Тому суд апеляційної інстанції вважає, що вимоги позивача про визнання прилюдних торгів по реалізації нерухомого майна ТОВ «ІМЦ», а саме: ділянки кольорового лиття, результати яких оформлено Протоколом проведення прилюдних торгів № 05/346/12/А-1 від 28.02.2013 р. філії ПП «Ю», не підлягають задоволенню, також відсутні підстави для задоволення вимог позивача про визнання недійсним свідоцтва про придбання нерухомого майна з прилюдних торгів.

Колегія суддів Вишого господарського суду України вважає висновки суду апеляційної інстанції такими, що відповідають фактичним обставинам та наявним матеріалам справи, нормам матеріального і процесуального права.

* * *

Умови та порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), що підлягають примусовому виконанню в разі невиконання їх у добровільному порядку на час вчинення виконавчих дій, передбачено Законом України «Про виконавче прова-

дження» від 21 квітня 1999 року № 606-XIV (далі – закон № 606-XIV) та інструкцією про проведення виконавчих дій, затвердженою наказом Міністерства юстиції від 15 грудня 1999 року № 74/5 (далі – Інструкція).

Законом № 606-XIV встановлено загальні правові основи організації та діяльності державної виконавчої служби, її завдання та компетенцію, а також визначено учасників виконавчого провадження, закріплено їхні права та обов'язки, у тому числі право стягувачів і боржників та інших учасників виконавчого провадження на оскарження дій (бездіяльності) державного виконавця та порядок цього оскарження.

Згідно зі ст. 650 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), особливості укладення договорів на біржах, аукціонах, конкурсах, тощо встановлюються відповідними актами цивільного законодавства.

Відповідно до положень Закону № 606-XIV й Інструкції державний виконавець здійснює лише підготовчі дії з метою проведення прилюдних торгів (у тому числі й оцінку та уцінку майна, на яке звернуто стягнення – статті 58, 62 Закону 606-XIV), а самі прилюдні торги з реалізації нерухомого майна організовують і проводять спеціалізовані організації, з якими державною виконавчою службою укладається відповідний договір (п. 5.11 Інструкції).

Правила ж проведення прилюдних торгів визначено Тимчасовим положенням про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27.10.1999 р. № 68/5 з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про іпотеку».

Зокрема, прилюдні торги є спеціальною процедурою продажу майна, за результатами якої власником майна стає покупець, який у ході торгів запропонував за нього найвищу ціну (п. 2.2 Тимчасового положення).

Тимчасовим положенням передбачено вимоги щодо проведення таких торгів, а саме: по-перше, правила, які визначають процедуру підготовки, проведення торгів (опублікування інформаційного повідомлення

певного змісту про реалізацію нерухомого майна; направлення письмового повідомлення державному виконавцю, стягувачу та боржнику про дату, час, місце проведення прилюдних торгів, а також стартову ціну реалізації майна) (розділ 3), по-друге, правила, які регулюють сам порядок проведення торгів (розділ 4), і, по-третє, ті правила, які стосуються оформлення кінцевих результатів торгів (розділ 6).

Таким чином, виходячи з аналізу правової природи процедури реалізації майна на прилюдних торгах, яка полягає у продажу майна, тобто у забезпеченні переходу права власності на майно боржника, на яке звернено стягнення, до покупця – учасника прилюдних торгів, та ураховуючи особливості, передбачені законодавством щодо проведення прилюдних торгів, складання за результатами їх проведення акта про проведення прилюдних торгів є оформленням договірних відносин купівлі-продажу майна на публічних торгах, а відтак, є правочином.

Цей висновок узгоджується і з нормами статей 650, 655 та ч. 4 ст. 656 ЦК України, що відносять до договорів купівлі-продажу процедуру прилюдних торгів, результатом яких є видача нотаріусом свідоцтва про придбання майна з прилюдних торгів на підставі складеного та затвердженого в установленому порядку акта державного виконавця про проведені торги (розділ 6 Тимчасового положення, ст. 34 Закону України «Про нотаріат»).

Отже, відчуження майна з прилюдних торгів належить до угод купівлі-продажу, така угода може визнаватися недійсною в судовому порядку з підстав недодержання в момент її вчинення вимог, встановлених частинами 1–3 та 6 ст. 203 ЦК України (ч. 1 ст. 215 цього Кодексу).

Разом із тим слід зазначити, що оскільки за змістом ч. 1 ст. 215 ЦК України підставами недійсності укладеного за результатами прилюдних торгів правочину є недодержання вимог закону в момент його укладення, тобто безпосередньо за результатами прилюдних торгів, то підставами для визнання прилюдних торгів недійсними є порушення

встановлених законодавством правил проведення торгів, визначених саме Тимчасовим положенням.

Господарськими судами у справі, що розглядається, таких порушень не встановлено.

Що стосується порушень вимог ст. 58 Закону № 606-XIV, допущених державним виконавцем при здійсненні своїх повноважень, передбачених цим Законом, щодо визначення вартості чи оцінки (уцінки) майна до призначення прилюдних торгів, то такі дії (бездіяльність) державного виконавця підлягають оскарженню в порядку, передбаченому цим Законом.

Таким чином, дії державного виконавця у виконавчому провадженні, які не стосуються правил проведення прилюдних торгів, мають самостійний спосіб оскарження й не можуть бути підставою для визнання прилюдних торгів недійсними.

Із наведеного вище випливає, що висновок Вишого господарського суду України про відсутність підстав для визнання прилюдних торгів недійсними у зв'язку з порушенням державним виконавцем вимог ст. 58 Закону № 606-XIV ґрунтується на правильному застосуванні норм матеріального права.

Про відшкодування шкоди в порядку регресу

Рішенням місцевого господарського суду від 19.11.2013 р., залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду від 11.03.2014 р., відмовлено в задоволенні позовних вимог ПАТ «Н» (далі – позивач) до ПАТ «Г» про відшкодування шкоди в порядку регресу в сумі 7353,42 грн.

Позивач з рішенням та постановою у справі не був згоден, в поданій касаційній скарзі просив їх скасувати та прийняти нове рішення про задоволення позовних вимог в повному обсязі, посилаючись на порушення і неправильне застосування судами попередніх інстанцій норм матеріального права, а саме: п. 5 ч. 1 ст. 989, ч. 1 ст. 1172 Цивільного кодексу України, пп. 33.1.2 п. 33.1 ст. 33, пп. «г» п. 38.1 ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Зокрема, скаржник вважав, що сплативши страхове відшкодування страховій компанії постраждалого в ДТП, до позивача перейшло право регресної вимоги до відповідача як до страхувальника у розмірі виплаченого страхового відшкодування, оскільки саме водій страхувальника був визнаний винним у дорожньо-транспортній пригоді, про яку позивача як страховика не було повідомлено у визначені законодавством строки.

Заслухавши пояснення присутнього у від-

критому судовому засіданні представника позивача, перевіривши повноту встановлення обставин справи та правильність їх юридичної оцінки в постанові апеляційного та рішенні місцевого господарських судів, колегія суддів Вишого господарського суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню, виходячи з наступного.

Судами попередніх інстанцій під час розгляду справи встановлено, що 04.04.2008 р. між позивачем як страховиком та відповідачем як страхувальником укладено договір у вигляді полісу № ВС/0117994 обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, за умовами якого страховиком застраховано майнові інтереси страхувальника, пов'язані з експлуатацією наземного транспортного засобу марки «MAN».

24.08.2008 р. відбулась дорожньо-транспортна пригода за участю транспортного засобу «MAN» під керуванням працівника страхувальника – Ж. та транспортного засобу «Л» К.

Про вищевказану дорожньо-транспортну пригоду відповідач проінформував позивача повідомленням про випадок з ОСЦПВ від 09.09.2008 р.

Постановою Г-ського районного суду від 16.09.2008 р. Ж. визнано винним у скоєнні зазначеної ДТП, тобто у вчиненні адміністративного правопорушення, передбачено-

го ст. 124 КУпАП, та притягнуто його до адміністративної відповідальності у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом строком на 6 місяців.

Рішенням Я-ського районного суду від 11.06.2010 р. з ВАТ «Н» стягнуто на користь ЗАТ «Д» (страховик за договором добровільного страхування транспортного засобу «Л») 7176,70 грн суми страхового відшкодування в порядку регресу, 176,72 грн витрат по сплаті судового збору та витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи, а всього – 7353,42 грн.

На підставі постанови про відкриття виконавчого провадження від 08.11.2011 р. ВП № 29675184 та складеного страхового акту № 2856 від 01.12.2011 р. позивач сплатив на користь ЗАТ «Д» суму в 7353,42 грн.

У зв'язку з зазначеними обставинами, позивач направив відповідачеві заяву про виплату страхового відшкодування в порядку регресу в сумі 7353,42 грн № 1322/0/17-13 від 07.06.2013 р., яку останній отримав 11.06.2013 р., що підтверджується рекомендованим повідомленням про вручення поштового відправлення, виплату поштового переказу.

Втім, вищевказана заява була залишена відповідачем без відповіді та задоволення, що і стало підставою для звернення ПАТ «Н» до господарського суду з цим позовом, вимоги якого обґрунтовані, зокрема, приписами статей 25, 27 Закону України «Про страхування», статей 27, 29, пп. «г» п. 38.1 ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», статей 993, 1187 Цивільного кодексу України.

Вирішуючи спір у справі, суди попередніх інстанцій дійшли висновків про безпідставність та необґрунтованість позовних вимог, виходячи з того, що оскільки учасником та винним дорожньо-транспортної пригоди був водій Ж., а не відповідач у справі, то саме у цієї особи виник обов'язок повідомити позивача про страховий випадок у визначені законодавством строки і, відповідно, саме до цієї особи має бути пред'явлена вимога про виплату страхового відшкодування в порядку регресу.

Колегія суддів Вищого господарського суду України з висновками судів попередніх інстанцій не погодилась, враховуючи таке.

За приписами ст. 27 Закону України «Про страхування» та ст. 993 Цивільного кодексу України до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, в межах фактичних затрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток.

Відповідно до ст. 1191 Цивільного кодексу України особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом.

Згідно з пп. «г» п. 38.1.1 ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» страховик після виплати страхового відшкодування має право подати регресний позов до страхувальника або водія забезпеченого транспортного засобу, який спричинив дорожньо-транспортну пригоду, у разі, зокрема, якщо він не повідомив страховика у строки і за умов, визначених у пп. 33.1.2 п. 33.1 ст. 33 цього Закону.

Підпунктом 33.1.2 п. 33.1 ст. 33 цього ж Закону (в редакції, чинній на момент виникнення ДТП) передбачено, що учасники дорожньо-транспортної пригоди зобов'язані вжити заходів для невідкладного, але не пізніше трьох робочих днів, повідомлення страховика, з яким було укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, або у випадках, передбачених цим Законом, МТСБУ про настання дорожньо-транспортної пригоди. Якщо зазначені особи з поважних причин не мали змоги виконати зазначені дії, вони мають підтвердити це документально.

Як вбачається з матеріалів справи та встановлено судами попередніх інстанцій, відповідач повідомив позивача про страховий випадок 09.09.2008 р., тобто після спливу більше трьох днів після настання страхового випадку. При цьому відповідачем не було надано належних доказів в підтвердження

поважності причин такого несвоєчасного повідомлення.

Отже, зазначені правові норми передбачають у випадку неповідомлення страховика про настання дорожньо-транспортної пригоди у встановлений строк виникнення у нього альтернативного права на пред'явлення регресного позову до страхувальника або водія забезпеченого транспортного засобу, який спричинив дорожньо-транспортну пригоду, а не відсутність такого права, як безпідставно вирішили суди попередніх інстанцій.

Посилання судів на норму ст. 1181 Цивільного кодексу України як на підставу відмови в позові колегія суддів вважає помилковим, адже ця норма не регулює спірних правовідносин.

Доводи судів попередніх інстанцій, що оскільки відповідно до пп. 33.1.2 п. 33.1 ст. 33 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» обов'язок повідомлення страховика про ДТП покладається на учасників ДТП, яким відповідач не є, то він не може відповідати за даним позовом, колегія суддів вважає хибними, оскільки норма п. 5 ч. 1 ст. 989 Цивільного кодексу України зобов'язує саме страхувальника повідомити страховика про настання страхового випадку у строк, встановлений договором. Крім того, відповідач є юридичною особою, яка відповідно до ст. 91 Цивільного кодексу України здатна мати таку ж цивільну правоздатність, як і фізична особа, окрім тих прав і обов'язків, які за своєю правовою природою можуть належати лише людині. Отже, відповідач міг здійснювати керування власним транспортним засобом лише через водія і, відповідно, в даному випадку не був безпосереднім учасником ДТП. Втім, ця обставина не є підставою для звільнення його від відповідальності.

Зокрема, можливість страховика на відшкодування шкоди в порядку регресу зі страхувальника, який є суб'єктом господарювання, внаслідок спричинення страхового випадку його працівником, повністю узгоджується із загальними засадами правового регулювання відносин, що виникають внаслідок заподіяння позадоговірної шкоди. Так, відповідно до ст. 1172 Цивільного ко-

дексу України юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

Крім того, згідно з ч. 2 ст. 1187 ЦК України шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди, тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Отже, враховуючи, що відповідач є не тільки страхувальником, з яким було укладено договір у вигляді полісу № ВС/0117994 обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а й власником транспортного засобу, яким під час ДТП керував його працівник Ж., колегія суддів вважає позовні вимоги, заявлені до відповідача, законними, обґрунтованими і доведеними матеріалами і обставинами справи, тобто такими, що підлягають задоволенню.

Разом з тим, суд касаційної інстанції зазначив, що з аналізу ст. 1191 Цивільного кодексу України та ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» вбачається, що страховик має право зворотної вимоги (регресу) до страхувальника лише у розмірі виплаченого страхового відшкодування потерпілій особі.

Відтак, враховуючи, що рішенням Я-ського районного суду від 11.06.2010 р. з ВАТ «Н» стягнуто страхове відшкодування в розмірі 7176,70 грн, а решта – зазначена у цьому позові сума в 176,62 грн – є судовими витратами, позовні вимоги підлягають задоволенню частково, в сумі 7176,70 грн.

З огляду на викладене колегія суддів зробила висновок, що суди попередніх інстанцій зазначеного не врахували і безпідставно відхилили доводи позивача, дійшовши помилкового висновку про відсутність підстав для часткового стягнення заявленої позивачем шкоди в порядку регресу. Відтак, оскаржувані судові акти у справі підлягають скасуванням з підстав порушення і неправильно-

го застосування норм матеріального права з прийняттям нового рішення про часткове задоволення позову.

* * *

Статтею 27 Закону України «Про страхування» та ст. 993 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) передбачено, що до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, у межах фактичних витрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за завдані збитки.

Відповідно до ст. 1172 ЦК України юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

Також згідно з ч. 2 ст. 1187 ЦК України шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди, тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Відповідно до пп. 33.1.2 п. 33.1 ст. 33 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-VI (у редакції, чинній на момент вчинення ДТП) учасники ДТП зобов'язані вжити заходів для невідкладного, але не пізніше трьох робочих днів, повідомлення страховика, з яким було укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, або у випадках, передбачених цим Законом, Мотор-

ного (транспортного) страхового бюро України про настання ДТП.

Підпунктом 38.1.1 п. 38.1 ст. 38 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-VI (у редакції, чинній на момент виплати страхового відшкодування) визначено, що страховик після виплати страхового відшкодування має право подати регресний позов до страхувальника або водія забезпеченого транспортного засобу, який спричинив ДТП, якщо він не повідомив страховика у строки і за умов, визначених у пп. 33.1.2 п. 33.1 ст. 33 Закону № 1961. Тобто ця стаття передбачає наявність у страховика права на пред'явлення регресного позову, а не відсутність цього права.

Статтею 989 ЦК України також передбачено, що страхувальник зобов'язаний повідомити страховика про настання страхового випадку у строк, встановлений договором.

За змістом наведених норм у разі непоповідомлення у встановлений строк страховика про настання ДТП в останнього виникає право на пред'явлення регресного позову до страхувальника або водія транспортного засобу, який спричинив ДТП.

Відповідач є не тільки страхувальником, з яким укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а й власником транспортного засобу, яким під час ДТП керував його працівник Ж.

Отже особою, відповідальною за завдані в цьому разі збитки, зважаючи на положення ст. 1172 ЦК України, є саме ПАТ «Г».

Враховуючи те, що судом касаційної інстанції при вирішенні цієї справи правильно застосовано норми матеріального права, у задоволенні заяви ПАТ «Г» було відмовлено.